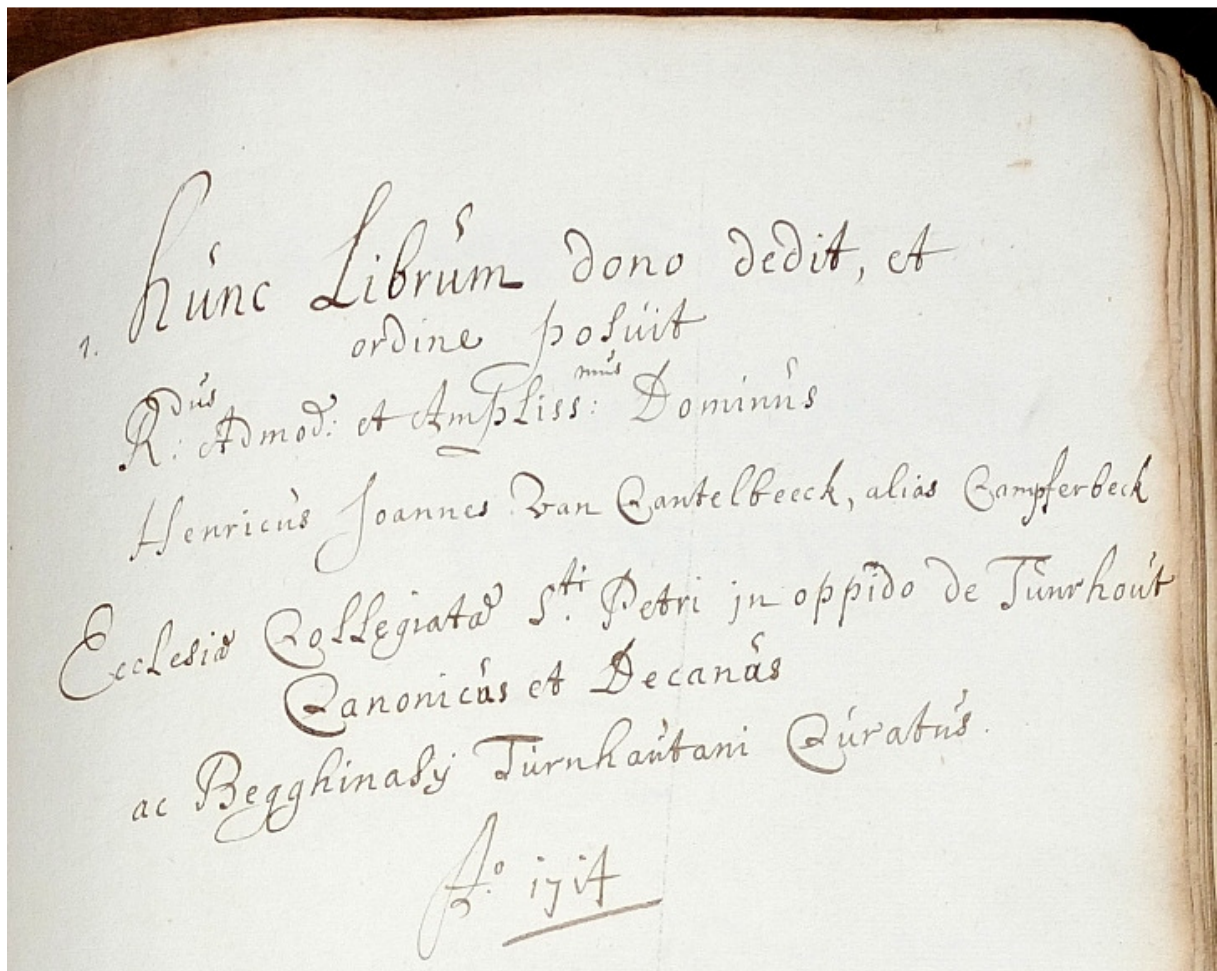


NAEMEN VANDE BEGIJNTIENS Geprofessiit op desen hove

In het Turnhouts Begijnhofmuseum berust het zogenaamde Statutenboek. Het werd in 1714 in gebruik genomen zoals blijkt uit de eerste pagina :



Hunc librum dono dedit, et ordine posuit Reverendus admodum et Amplissimus Dominus Henricus Joannes Van Cantelbeeck, alias Campferbeeck Ecclesiae Collegiatae Sancti Petri in oppido de Turnhout Canonicus et Decanus ac Begghinasij Turnhoutani Curatis. Anno 1714.

Vrij vertaald : De eerwaarde en eerbiedwaardige Heer Henricus Joannes Van Cantelbeeck, alias Campferbeeck, kanunnik en deken van de collegiale Sint Pieterskerk van Turnhout en pastoor van het Turnhouts Begijnhof schonk dit boek en ordende het. Anno 1714.

Het statutenboek omvat de statuten van het Begijnhof ^(a) en decreten van de bisschop "tot directie vant begijnhof". Dan volgen de lijst van de pastoors, van de kapellanen en assistenten, van de meesteressen, de lijst van de professies, van overleden begijnen, en van wereldlijke personen overleden op het hof. De gegevens in de lijsten zijn - vooral tot begin 17e eeuw - soms beperkt tot alleen maar een naam, zonder datum.

Het opzet was om - vertrekkend van de professies en overlijdens - de omvang van de begijnenpopulatie in de loop der tijden te kunnen ramen. En wie weet zouden andere wetenswaardige elementen blijken.

Maar helaas, maar gelukkig ...

Maar helaas, er bleken frustrerende hiaten te zijn in de basisgegevens. We troffen 1529 professies aan, maar slechts 1257 overlijdens en dus 272 'vermisten'.

Bovendien bleek van sommige begijnen alleen de professie vermeld en van andere alleen het overlijden. Het lijkt wel alsof een aantal begijnen een ons onbekende doorgang gebruikten van en naar een alternatieve eeuwigheid.

Maar gelukkig is er een andere naamlijst - met titel 'Turnhoutse begijnen'- opgemaakt ergens tussen 1961 en 1972. De lijst zelf is niet gedateerd, noch is de naam van de auteur(s) bekend ^(b). Deze lijst werd uitgetikt op een tikmachine, en vermoedelijk vertrekkend van gegevensfiches ... het woord monnikenwerk komt voor de geest. En daar werden mede andere bronnen gebruikt zoals testamenten, verkoop van huizen, bevolkingsregister, en kerkmeesterrekeningen. Deze gegevens bleken een grote hulp, en maakte allerlei nazichten mogelijk.

Er zat niets anders op dan beide lijsten naam per naam te vergelijken. En zo liep het aantal vermisten sterk terug (en wel tot 63, waarover verder meer). Uiteindelijk vonden we de naam van 1629 begijnen.

Van 1315 daarvan zijn zowel overlijdens- als professiedatum bekend, van 216 alleen de professiedatum, en tenslotte nog 97 overlijdens, waaronder 2 novicen die hun gelofte op het sterfbed aflegden. De hypothese van de onbekende doorgang is dus nog niet weerlegd...

Het onderzoek werd en wordt echter bemoeilijkt door de fonetische spelling van de namen: Van Noors/Van Noort, Van Kerckhoven/Van den Kerckhoven, Van Ischot /Van Irschot, Van Loois ofte Van Goirle/Loijens, Wouters/ Wauters. En hetzelfde geldt voor de voornamen : Joanna/Jenneken, Catharina/Catlijn, Maria/Mayken. Of nog : is de Catharina Wils in het professieboek dezelfde persoon als de overleden Catlijn Wils?

Besluit : er is een onoverkomelijke ruis in de gegevens enerzijds, terwijl anderzijds een ruim merendeel van de gegevens eerder betrouwbaar lijkt. Bij verdere analyses wordt dan ook geroeid met de riemen die er zijn ...

En de gegevens laten - met dank aan de rekenkracht van een pc - toe een benaderend antwoord te geven op allerlei vragen zoals levensverwachting, herkomst, frequentie van voornamen en andere.

Drie lijsten

En zo groeide de idee om drie lijsten te maken: van de begijnen vanaf het jaar 1600, van de wereldlijke personen, en tenslotte van de (slechts) 44 bekende namen van begijnen van voor 1600.

Deze zijn te vinden op website als "Naemen vande Begyntiens". ^(d)

Van de begijnen die het hof verlieten

en daarvan troffen we tweeënzeventig meldingen aan.

Zevenenzestig begijnen verlieten het hof op eigen initiatief - zodat hun overlijden meest niet werd geregistreerd -. Veertien ervan traden in in een klooster of een andere orde, twee gingen naar een ander begijnhof, en bij acht is vermeld "discessit facta devota" wat vermoedelijk betekent dat ze tot de derde orde toetraden.

Verder ging Johanna Maria Bakers werken in het ziekenhuis van Arendonk maar bleef het habijt van begijn dragen, net als Ludovica Van Ammelsfort (Van Amelsfort) die naar 's-Hertogenbos ging.

Bij de overige staat wordt meestal bij hun naam vermeld "discessit" of "discessit in mundum" , dit laatste vrij vertaald: 'ging de wereld in'. Eenmaal is in de marge geschreven "discessit cum apostata": ze ging weg met een (vrouwelijke, want eindletter 'a') afvallige.

Twee werden uit het hof weggestuurd - "dismissa" - (in resp. 1612 en 1678).

En merkwaardig: tussen 1661 en 1700 waren er 38 uittredingen.

op eigen initiatief (discessit, discessit in mundum)	38	52,8%
naar klooster of (andere) orde	14	19,4%
discessit facta devota	9	12,5%
buitengezet (dismissa) naar ander begijnhof	5	6,9%
ging naar 's-Hertogenbos (bleef habijt dragen; + 1769)	2	2,8%
geestelijke dochter ???	1	
discessit cum apostata (A° 1668)	1	
discessit ad nosocomium in Arendonck	1	
	72	

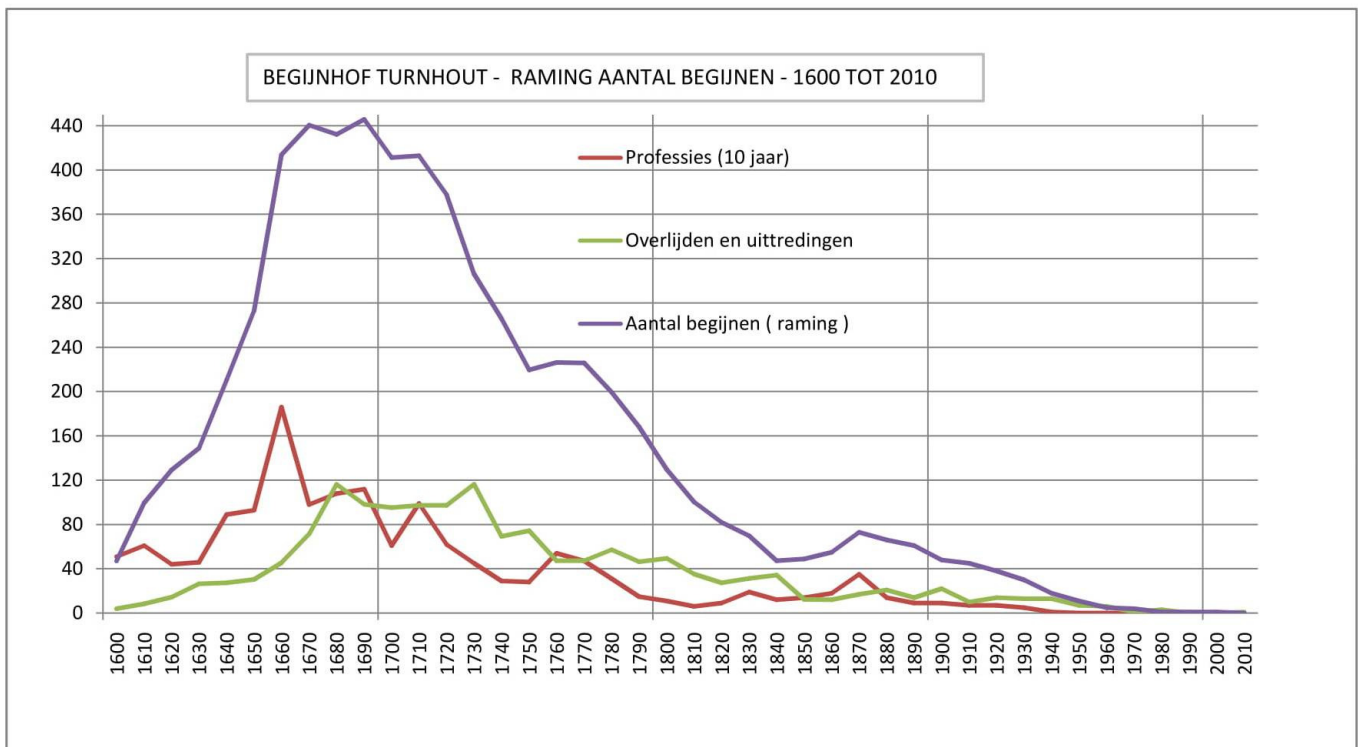
Raming van het aantal begijnen

We mochten reeds de lijst vermelden van 'wereldlijke personen overleden op het hof'; in handschrift ziet het er zo uit "NAEMEN VAN WERELYCKE PERSONEN, MOEDERS, SUSTERS, SCHOLIEREN, ENDE ANDERE DOGHTERS OP DIT HOF OVERLEDEN, EN BEGRAVEN".

(N.B.: de doorhaling is geen vergissing, zelfs op een begijnhof worden schrijffouten gemaakt). Er woonden dus ook niet-begijnen op het hof - waarover later meer -, maar we trachten het aantal begijnen te ramen in de loop der tijden.

Wat was de beginpopulatie ? De lijst van professies begint met 25 namen zonder vermelding van een datum (in de cijfertabel hebben we hen het jaar 1600 toegekend). De 26e naam is Joanna Goossens, professie op 6 oktober 1603. Maar in 1620 sterven twee begijnen (Maria Van Severdonck en Catharina Brouwers) waarvan de professiedatum niet genoteerd werd. Wat daar ook van zij, we kozen anno 1610 als beginpopulatie 47 (51 bekende begijnen t/m 1610 minus 4 overlijdens).

Volgde de opbouw van een **eerste rekenmodel**: de bekende professiedata (1535) en overlijdensdata (1413) werden ingedeeld per decennium, evenals de uittrekkingen (63), en dus 59 vermisten'; deze laatsten werden verdeeld over de periode 1600 tot 1850. Dit leidt tot volgende grafiek (met een maximum van 440 anno 1680):



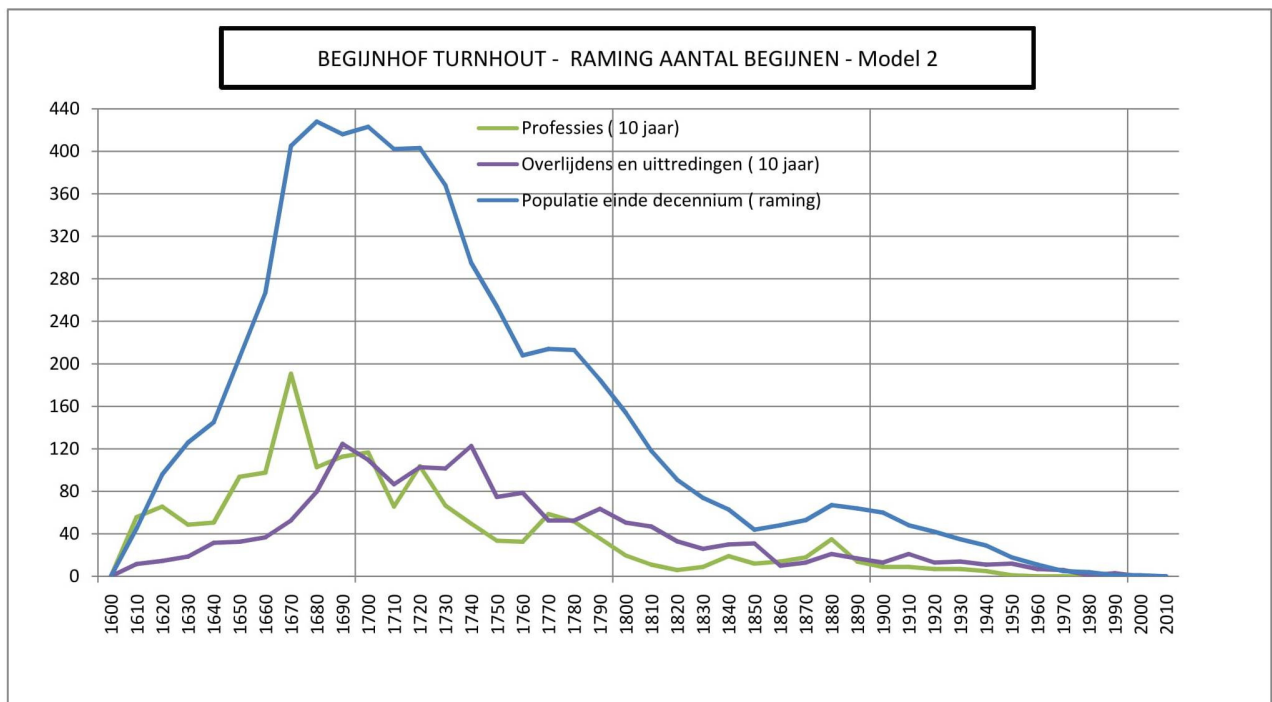
Het (geraamde) maximum van 440 anno 1680 mag verbazen, maar van 1631 tot 1670 werden welgeteld 466 professies genoteerd - gemiddeld 12 per jaar -, bij

een (berekende/geraamde) beginpopulatie van 149 anno 1640.

Evenwel vertonen zowel de gegevens als de methode van deze raming klare euvels. Vonden we niet de naam van 1629 begijnen, en van slechts 1536 professies? En wat dus met de 93 hier 'vermisten'?

Dus: een tweede rekenoefening.

De 93 vermisten worden als professies verdeeld over 20 decennia, en wel van 1600 tot 1800. Maar dan ontbreken welgeteld 153 overlijdens. Deze werden eveneens verdeeld over de dezelfde 20 decennia.



Ook deze benadering vertoont euvels, en is vatbaar voor kritiek. Maar nu duikt een (geraamde) maximum op van 428 begijnen en dit anno 1680.

Het is hoe dan ook duidelijk dat het aantal begijnen piekte in het laatste deel van de 17e eeuw, en de populatie vermoedelijk meer dan 400 begijnen telde.

De professies: in welke maanden?

Van 1501 begijnen is de precieze maand van professie bekend. De meeste en wel 84,1% van de professies gebeurden resp. in augustus (29,5%), in mei (28,9%), in oktober (16,3%) en in juni (9,5%).

De levensverwachting als begijn

Van 1317 begijnen kennen we de (vermoedelijk betrouwbare) datum van professie én van overlijden, en dus de duur in jaren dat ze begijn waren, maar dit slechts voor de periode van 1598 tot 1950. Dan komen we op een gemiddelde van 29,1 jaar, en gemiddelden kunnen misleidend zijn.

De volgende tabel geeft een beter en ook ander beeld: zowat 29 percent (zijnde 100 - 70,7% = 29,3%) waren 41 tot meer dan 70 jaar begijn.

Levensjaren als begijn	aantal	% cumul
0 tot 5 jaar	102	7,7%
6 tot 10 jaar	95	15,0%
11 tot 15 jaar	102	22,7%
16 tot 20 jaar	104	30,6%
21 tot 25 jaar	88	37,3%
26 tot 30 jaar	98	44,7%
31 tot 35 jaar	115	53,5%
36 tot 40 jaar	129	63,2%
41 tot 45 jaar	98	70,7%
46 tot 50 jaar	119	79,7%
51 tot 55 jaar	108	87,9%
56 tot 60 jaar	79	93,9%
61 tot 65 jaar	51	97,8%
66 tot 70 jaar	24	99,6%
71 tot 75 jaar	5	100,0%
	1317	100,0%

De vijf jubilarissen met de langste staat zijn :

Catharina Vanden Nieuwenhuijse: 71 jaar begijn, overleden in 1680,

Elisabeth Meeus: 71 jaar begijn, overleden in 1764,

Maria Anna Antonissen: 72 jaar begijn, overleden in 1762,

Ida Vos: 73 jaar begijn, overleden in 1797,

Catharina Loots: 83 jaar begijn, overleden in 1764.

Ervan uitgaande dat de meeste begijnen hun geloften aflegden op de leeftijd van zowat 20 tot 32 jaar mag men besluiten dat hun levensverwachting eerder hoog was of hoog lag.

Jubilaris - 50 jaar begijn

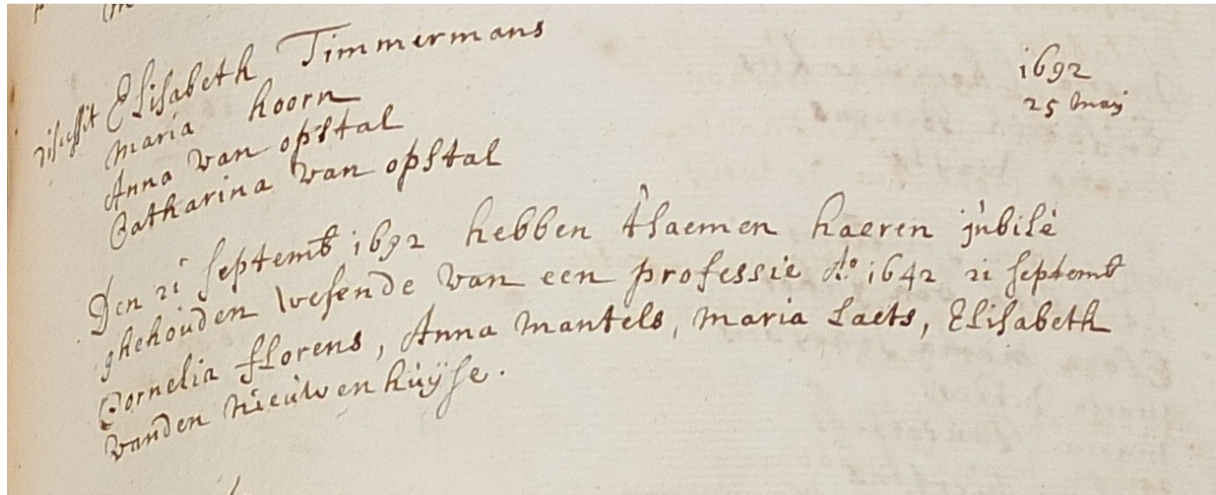
Bij de naam van welgeteld 132 begijnen is de vermelding "jubilaria" bijgeschreven.

Maar uitgaande van de tabel hiervoor zouden er dat 268 moeten zijn. En we hebben hier niet meteen een verklaring voor.

Zo bijvoorbeeld meesteres Elisabeth De Roy (+ 1664) was volgens haar grafzerk jubilaris, wat echter in het register niet vermeld wordt; hetzelfde geldt voor Catharina Luyckx (+ 1731) en Catharina Noijdens (+ 1709).

Veronachtzaamde men vaak dit te vermelden bij overlijden, of was nederigheid en bescheidenheid hier het motief?

De volgende aantekening anno 1692 in de lijst van professies is bemerkenswaardig, en dit in meerdere opzichten:



Bovenaan de namen van de vier begijnen die hun professie deden op 25 mei 1692, met name Elisabeth Timmermans, Maria Hoorn, Anna van Opstal en Catharina van Opstal. In de linkermarge is genoteerd 'discessit' : Elisabeth Timmermans verliet het Begijnhof. En verder :

Den 21 september 1692 hebben t'saemen haeren jubilé ghehouden wesende van een professie Anno 1642 21 september Cornelia Florens, Anna Mantels, Marie Laets, Elisabeth Vanden Nieuwenhuijse.

De overlijdensdatum van deze laatste werd niet opgetekend. En zij deed haar professie weliswaar veertien dagen later - en wel op 5 oktober 1642 - dan de eerste drie, doch hun jubileum vierden ze " t'saemen".

De herkomst van de begijnen

Vanaf 1760 begon men te vermelden vanwaar een begijn afkomstig was, en we vonden 327 vermeldingen. Deze zijn samengevat in volgende tabel:

Noorderkempen	157	48,0%
Noord-Brabant		
(NL)	82	25,1%
Antwerpen e.o.	48	14,7%
Brussel e.o.	12	3,7%
Holland	11	3,4%
Oost Vlaanderen	4	1,2%
Frans Vlaanderen	2	0,6%
Gelderland	2	0,6%
Groningen	2	0,6%

Limburg (NL)	2	0,6%
Limburg (BE)	1	0,3%
Overijssel	1	0,3%
Utrecht	1	0,3%
West Vlaanderen	1	0,3%
Zeeland	1	0,3%
	327	100,0%

De meerderheid - haast negen van de tien - kwam uit de Noorderkempen of Noord-Brabant (NL) of uit het Antwerpse. Van de 157 afkomstig uit de Noorderkempen zijn er 57 van Turnhout; uit het Antwerpse 33 uit de stad Antwerpen.

Voornamen

We troffen zowat 112 verschillende voornamen aan. De meest voorkomende voornamen van begijnen waren:

Maria	365	22,4%
Anna	217	13,3%
Catharina (Catlijn)	155	9,5%
Elisabeth	134	8,2%
Joanna (Jenneken)	119	7,3%
Margareta (Margarita)	70	4,3%
Overige	569	34,9%
	1629	100,0%

En er is slechts één Begga te melden: Begga Van Spaendoncq (overleden anno 1697).

De niet begijnen op het hof

Het statutenboek omvat ook een lijst van de NAEMEN VAN WERELYCKE PERSONEN, MOEDERS , SUSTERS , SCHOLIEREN , ENDE ANDERE DOGHTERS OP DIT HOF OVERLEDEN. Hij bevat 98 namen - alle van vrouwen - die op het hof overleden zijn, en wel van circa 1600 tot 1802. Vijftig ervan - meer dan de helft en zo opvallend veel dus - in de 33 jaar van 1770 tot 1802.

Op te merken valt dat de geraamde populatie begijnen sterk lijkt te dalen van zowat 410 in 1700 tot circa 130/150 in 1800, en dat zo heel wat woningen of kamers beschikbaar kwamen.

De rol van deze niet-begijnen is niet steeds duidelijk. Alleszins zijn er 22 vermeld als weduwe, 6 als filia devota en 4 als klarissen (ex clarissis). Mogelijk waren zij door de Franse revolutionairen uit hun klooster verjaagd...

Van 15 weduwen is de naam van de overleden echtgenoot vermeld, en vaak vindt men dan in die periode een begijn met diens achternaam. Zo bijvoorbeeld :

a) Weduwe Dorothea Van der Polder

(overleden 25 mei 1799). Zij was weduwe van Hermanus Edel, en werd begraven "in caemeterio".

En er zijn drie, doch slechts drie, begijnen met de achternaam 'Edel'. Op 27 mei 1770 legde Catharina Edel haar gelofte af. Ze was afkomstig uit Schiedam en 31 jaar oud en dus geboren in circa 1739. Twee jaar later op 31 mei legden Margarita (30 jaar oud, dus ° circa 1742) en Joanna Edel (29 jaar oud, geboren circa 1743), beide ook van Schiedam, hun geloften af.

Van deze vier vrouwen leefde Joanna Edel het langst; ze overleed in 1823. Het register van overleden begijnen vermeldt haar ouders: Hermanus en Dorothea Van der Polder. Kortom, Dorothea, de moeder van begijn Joanna Edel, kwam als weduwe wonen op het Begijnhof.

De ouders van de Catharina en Margarita daarentegen zijn niet vermeld; mogelijk waren de vier bloedverwanten, zussen en/of nichten. Zouden Schiedamse doopregisters het antwoord kunnen bieden ...

Nog bemerkenswaardig: Margarita Edel overleed volgens het register op 31 september 1820; allicht een schrijffoutje die 31e september.

b) NN Coppens , overleden 1 juni 1778

Zij was de weduwe van Joannes Baptist van Kempen. En er was één begijn met die achternaam: Joanna van Kempen (professie 20 september 1761, toen 30 jaar oud, overleden op 11 november 1814) afkomstig van Poppel. Zij was dus geboren circa 1731. In de doopregisters van Poppel (met dank aan Ragebol, <https://www.ravels-weelde-poppel.be/>). Joanna werd gedoopt op 20 april 1734 en haar moeder heet daar Maria Koppens. Over de begrafenis van Maria is vermeld "et in municipio sepulta, precibusque effusis, deduxi usque ad portam, et pro his vel pro his certis [taxatis] juribus excepi duos solidos". Vrij vertaald : " zij werd in de stad begraven; na het einde van de gebeden heb ik haar tot aan de poort gebracht en waarvoor ik twee 'solidos' heb ontvangen". Wie deze 'ik' is weten we niet, mogelijk of vermoedelijk was het de pastoor.

c) Anna Maria Van der Kamp

Zij was gehuwd met Petrus Verhemeldonck, overleed op het Hof in 1789. En er is slechts één begijn met die achternaam Verhemeldonck: Maria Catharina (P 10 september 1730 , + 27 mei 1794). De moeder werd in de stad begraven.

Besluit : in de 18e eeuw woonden ook vrouwelijke familieleden - minstens moeders - van begijnen op het hof.

Bloedverwanten?

En zo komt de vraag op: waren er ook begijnen die bloedverwant - zusters of nichten - waren van mekaar? Deze vraag kan niet beantwoord worden vanuit de lijsten in het statutenboek. Evenwel bieden de inschriften op de grafzerken in de Turnhoutse

Begijnhofkerk hierover enige informatie die voor zichzelf spreekt. Vijf voorbeelden hiervan :

- a) Sepulture van de jouffrouwen Gertrudis Vlaminckx beggyntien stierf de 6 febru A° 1723 ende Joanna Engelen beggyntien beyd **gheniechten** (*elkanders nichten*) stierf den 1 meert 1750 ende Cornelia Engelen haer nicht oock beggyntien van desen hove sterft den 24 meert 1779;
- b) Sepulture van eerba[re] iouff Cecilia Mallants beggynken van de[se] hove out [] iaren sterft den en Elisabeth Mallants **hare nichte** oock beggtnken van Petronella Pansius meester[e] van desen hove sterft den 21 july 1759
- c) Sepulture van jouffrouw Adriana Van Steenuhuys iubilaris sterft den 3 meeert 1710 - iouff Magdalena Van Styeehuys sterft den 15 february 1681 - iouff Anna Van Steenuhuys sterft den 16 sptember 1667, alle dry beggyntiens van desen hove.
- d) Maria Anna Smits beggyntien sterft den 6 meert 1773, haere nichte Maria Elisabeth Mutsaerts beggyntien sterft den 29 november 1766 en haere suster lof. Marie Bernarda Mutsaerts sterft den 7 9ber 1794 oud 80 iaer en meesterse van desen hove begraven op het kerkhof alhier.
- e) Sepulture van Catharina Huijsmans [] hove sterf den 1[] mey [1677] ende Anna Huijsmans haere suster byde iubilarissen van desen hove sterf den 1[] mey [1677] ende Elisabeth Huysmans **haer nichte** sterf den []

Tot besluit

Van de eeuwen vóór 1600 weten we vrijwel niets, en het register biedt slechts gegevens vanaf zowat het jaar 1600. In de halve eeuw daarvoor ^(c) woedden brand (1562), beeldenstorm (1566), oorlog en de pest. In 1598 werd het Begijnhof vergroot; het grote aantal professies van begijnen - met een piek rond 1670 - was hier allicht niet vreemd aan.

Maar de namen die bekend zijn werden opgenomen in een lijst ^(d).

We weten dus weinig, heel weinig. Maar sporen doen dromen zoals René Char schreef : “Un poète doit laisser des traces de son passage, non des preuves. Seules les traces font rêver” ...

Jef Van den Bergh
juli 2021

Internetbronnen

^(a) **Statuten van het Turnhouts Begijnhof**, Goedgekeurd 16 februari 1683, en aangevuld op 11 november 1820 Verwezen wordt naar de oudere statuten uit het jaar 1593. http://www.vriendenbegijnhof.be/?page_id=269

^(b) **Turnhoutse begijnen**

<https://stadsarchiefturnhout.turnhout.be/begijnen-a-g>

<https://stadsarchiefturnhout.turnhout.be/begijnen-h-s>

<https://stadsarchiefturnhout.turnhout.be/begijnen-t-z>

^(c) **Erik Adriaensen**, "Turnhout in het verleden", 2006.

<https://stadsarchiefturnhout.turnhout.be/turnhout-in-jaartallen>

^(d) Jef Van den Bergh, **NAEMEN VANDE BEGIJNTIENS**,

www.vriendenbegijnhof.be/wp-content/uploads/2021/07/Naemen-vande-Begyntiens.pdf